

Публічні бібліотеки і реформа децентралізації

**БІБЛІОТЕКИ ОБ'ЄДНАНИХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД СУМЩИНИ**

Марія Захарченко,
завідувач відділу
Сумської обласної універсальної
наукової бібліотеки

СУМЩИНА входить у першу десятку областей, де активно відбувається формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ). В області створено 36 ОТГ із 53 запланованих – 9 міських, 11 селищних та 16 сільських. Вони різні за площею, кількістю населених пунктів, чисельністю населення, моделлю організації.

Станом на 01.01.2019 р. в ОТГ перебувало 179 публічних бібліотек Сумщини, що становило 33% від загальної кількості книгозбірень області. Чисельність бібліотек в ОТГ різна – від 2 (Комишанська Охтирського району, Бездрицька Сумського району) до 12 (Зноб-Новгородська Середино-Будського району). Найпотужнішою є Шосткинська міська громада, яка торік першою була створена навколо міста обласного значення.

У нашій області деякі райони поділилися на окремі невеликі громади, немає ОТГ, яка б охопила весь район (один район – одна громада). У Сумському районі до 6 ОТГ ввійшло 25 бібліотек району і ще залишилися 24 книгозбірні, якими опікуються 3 фахівці районної бібліотеки. В Охтирському районі створено 4 ОТГ, поза межами ОТГ залишилися тільки 3 сільські бібліотеки. Єдина міжрайонна ОТГ – Верхньосироватська Сумського району, до якої ввійшли 2 сільські бібліотеки Краснопільського району.

У 20 ОТГ працюють 128 публічних бібліотек (юридичних осіб) з філіями. 51 книгозбірня діє поки що кожна як окремий заклад.

Реформа децентралізації кардинально не вплинула на мережу публічних бібліотек області. За час її дії припинили роботу лише 2 бібліотеки ОТГ. У приміщенні колишньої Сумської районної бібліотеки рішенням сесії Хотінської селищної ради Сумського району відкрито Хотінську селищну бібліотеку. Частина бібліотечного фонду загальною кількістю

19,9 тис. пр., що перебуває на балансі комунального закладу Сумської районної ради «Сумська районна бібліотека», передано до цієї книгозбірні. З місцевого бюджету виділено 250 тис. грн для придбання приміщення колишньої районної бібліотеки, оформлено необхідні документи, приміщення буде капітально відремонтовано.

Районні бібліотеки у створених ОТГ втратили повноваження методичних центрів для своїх районів (Буринський, Краснопільський, Кролевецький, Недригайлівський, Охтирський, Тростянецький, Сумський райони). Тепер вони виконують функції для обмеженого кола бібліотек. Усі ці зміни призвели до значного скорочення штатів районних бібліотек. У районах сільські книгозбірні, що не ввійшли до ОТГ, залишилися без методичного супроводу, не вирішено й питання поповнення фондів цих закладів. Без методичного впливу залишилися 15 бібліотек Буринського, 7 – Краснопільського, 7 – Недригайлівського, 16 – Тростянецького районів. 19 бібліотеками Кролевецького району опікується методист Кролевецької міської публічної бібліотеки (0,5 посадового окладу з районного бюджету).

У Недригайлівській районній бібліотеці відбулося скорочення чисельності працівників у кількості 15 осіб. Штатна чисельність працівників Сумської районної бібліотеки зменшилася з 11,5 до 2,25 од.

Дискусійним є питання існування Охтирської ЦРБ. Поки що заклад існує, але в його штаті залишилося 8 працівників із 15. У районі 3 сільські бібліотеки не ввійшли в ОТГ. На жаль, ЦБС залишили висококваліфіковані, успішні працівники, в т. ч. директор О. Андоленко, яка реалізувала багато проєктів.

У зв'язку зі створенням Тростянецької ОТГ комунальний заклад Тростянецької районної ради «Тростянецька центральна районна бібліотека» був переданий у комунальну власність Тростянецької

міської ради. Дві третини персоналу районних бібліотек (15 працівників, у т. ч. 12 бібліотечних) було скорочено. Судові справи працівників бібліотек, яких скоротили, тривають і досі.

Відремонтована Тростянецька публічна бібліотека перетворилася на сучасний громадський простір. На її капітальний ремонт і придбання обладнання з місцевого бюджету витрачено 710,1 тис. грн.

У День міста, 8 вересня 2018 р., відбулася знакова подія – відкриття оновленої публічної бібліотеки. Відкритий простір для спілкування, нові книжки на всі смаки, захопливі ігри для дітей, сучасний дизайн інтер'єру, нові яскраві меблі, обслуговування за Карткою мешканця Тростянецької ОТГ – усе це робить бібліотеку популярним місцем відпочинку та цікавого дозвілля для всіх верств населення ОТГ.

Завдяки капітальному ремонту фізичний простір бібліотеки став комфортнішим. Яскравий інтер'єр відповідає сучасним критеріям «третього місця» як середовища, де можна цікаво і з користю провести час, поспілкуватися з друзями.

Простір бібліотеки поєднує різні фокус-зони: зону для невеликих груп користувачів, де можна обговорювати різні проблеми й громадські ініціативи; зону для великих груп, де проводяться соціокультурні заходи; простір для творчих людей; тиху відокремлену зону для читання.

Символічну червону стрічку на вході до оновленої Тростянецької публічної бібліотеки перерізали голова Сумської обласної державної адміністрації М. Ключко, міський голова Ю. Бова, голова райдержадміністрації О. Сипко й гостя з Німеччини, праправнучка відомого промисловця і мецената Л. Кеніга пані С. Страк-Циммерман, яка допомагає бібліотеці у придбанні сучасних книжок кращих українських видавництв.

Читачі, які вже отримали Картку мешканця Тростянецької ОТГ, змогли вперше скористатися нею в бібліотеці, а бібліотекарі продемонстрували повністю автоматизовану видачу літератури – від електронного каталогу до електронного формуляра. Це також майданчик для неформальної освіти та втілення креативних ідей.

Завершено масштабні ремонтні роботи приміщення другої половини книгозбірні, на які було витрачено 890,7 тис. грн бюджетних коштів. Триває оснащення бібліотеки сучасними меблями, технікою, мультимедійним обладнанням. У подальших планах – створення коворкінг-центру, комп'ютерного центру, соціального кафе, окремого артпростору для мистецьких подій та акцій, тобто перетворення бібліотеки на культурно-мистецький освітній простір європейського рівня. Тут також діятиме бібліотека для дітей.

За короткий час оновлену Тростянецьку публічну бібліотеку відвідали сотні жителів, гостей міста, представники ОТГ з різних міст України. На базі бібліотеки відбулися тренінги волонтерів Служби спасіння з м. Верона (Італія), підприємця з Польщі для активістів Дитячої дорадчої ради. Не так давно Тростянець відвідала польська делегація. Мер м. Кожухув П. Йогасек, який побував у місті чотири

роки тому, відзначив, що в Тростянці є все – парки, музеї, лікарня, стадіон, фестивалі. Але найбільші зміни відбулися в тому, що з'явилася сучасна, надзвичайно гарна бібліотека.

В інших громадах також прагнуть оновити простір для відвідувачів. У багатьох бібліотечних закладах громад проводяться поточні та капітальні ремонти, замінюються старі вікна на енергозберігальні. Фонди, насамперед сільських бібліотек, звільняються від застарілих за змістом та маловикористовуваних видань. Завершується впровадження УДК, переоформляються бібліотечні фонди і книжкові виставки, створюються інформаційні зони. Методисти ОУНБ у блозі «Практична методичка» (<http://pr-metod.blogspot.com>) періодично викладають світлини оновленого вигляду книгозбірень області.

Поповненню бібліотечних фондів сприяє влада в Миропільській ОТГ Краснопільського району: минулого року на це було виділено 70,4 тис. грн. Кожній бібліотеці Безрицької і Нижньосироватської ОТГ Сумського району на придбання книг надано по 10,0 тис. грн.

Бібліотеки поступово оснащуються комп'ютерною і копіювальною технікою. Торік 70 бібліотек ОТГ мали 196 комп'ютерів. За період децентралізації комп'ютерна техніка була придбана для 21 бібліотеки.

Бібліотечні працівники докладають зусиль, аби їхні заклади стали центром життя і розвитку громад, долучаються до змін, що в них відбуваються. Для цього використовують усі можливості й шанси. Наприклад, Тростянецька міська бібліотека, Груньська Охтирського району і Слоутська Березівської ОТГ Глухівського району стали переможцями Міжнародного проекту ПУЛЬС «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні». Проект упроваджується Асоціацією міст України (АМУ) в партнерстві з Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів IREX/Україна за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Груньська публічна бібліотека, а також бібліотеки Малопавлівської, Чернечинської і Чупахівської ОТГ Охтирського району, за підтримки німецького фонду «Пам'ять, відповідальність, майбутнє», реалізують проект «Покращення якості життя колишніх жертв націонал-соціалізму шляхом залучення активних членів громади до підтримки, захисту та адвокації інтересів літніх людей, створення сприятливих умов для їх життя, забезпечення ефективності та регулярності підтримки, що надається». Разом із полтавською обласною благодійною інституцією «Фонд розвитку громади "Ініціатива"» Груньська ПБ впроваджує проект «Активізація жінок та молоді в розвитку територіальних громад Полтавської та Сумської областей».

Завідувачка Слоутської філії Березівської ОТГ Г. Ковальчук є автором проекту «Етноцентр Березівської громади», який здобув перемогу серед 6 поданих проектів першого сільського громадського бюджету в Україні. Проект реалізовувався Березівською громадою спільно з Глухівською міськрайонною філією Сумського обласного центру зайнятості.

Відкриття етноцентру відбулося під час семінару-тренінгу «Формування соціокультурного простору

Березівської ОТГ засобами екскурсійно-туристичної діяльності». Першими відвідувачами стали працівники культури громади. У межах семінару проведено тестування туристичного маршруту «Глухів – Слоут» з такими локаціями: Глухівський краєзнавчий музей, Чернівські джерела, пам'ятка військової техніки «Літак-винищувач», етносадиба «Веселі куркулі».

Працівники бібліотек разом із громадськими організаціями приділяють велику увагу активізації членів громад. У межах проекту ПУЛЬС у бібліотеках було проведено скайп-конференцію «Децентралізація: теорія і практика», вебіари «Як дізнатися про потреби громади і чому ця інформація стане у пригоді», «Ефективне співробітництво зі старостами щодо місцевих ініціатив». Під час скайп-конференції, яка проходила в Грунській публічній бібліотеці та Слоутській бібліотеці-філії, відбулось онлайн-спілкування між членами Грунської та Березівської громад: присутні розповідали про життя своїх громад, ділилися досвідом, обговорювали шляхи розв'язання проблем.

У Грунській центральній бібліотеці разом із ГО «Фонд розвитку Грунської громади» було організовано онлайн-зустріч із регіональними консультантами АМУ «Діалог заради змін». На скайп-зв'язок із бібліотекою вийшли консультанти Офісу реформ Сумського регіонального відділення АМУ Н. Мельник та К. Агаджанов-Гонсалес. Питання, що обговорювалися, найбільше стосувалися реформ освіти та медицини, а також перспектив розвитку громади, можливостей залучення додаткових коштів через реалізацію проєктів і максимального використання власних ресурсів.

Для всіх зацікавлених жителів та активістів с. Сонячне (Чернечинська ОТГ) Охтирського району в бібліотеці відкрито школу громадської активності «Моя громада – мій добробут». На заняттях мешканці дізнаються, як формується бюджет новоствореної громади та як можна впливати на органи місцевої влади. Вони діляться ідеями щодо розбудови та впорядкування села. Для ініціативної групи бібліотекарі провели відкритий мікрофон «Місцеве самоврядування як форма демократії».

«PROMOVEO земляка!» – публіситі у форматі онлайн-проєкту міської влади та Шосткинської ЦМБ ім. Л. Толстого. Це спроба розповісти про шосткинців, які знайшли себе в різних сферах діяльності – бізнесі, мистецтві, культурі, спорті, досягли успіху в різних куточках країни та світу, проте залишаються частиною Шостки.

Коворкінг-центр, що функціонує на базі Шосткинської ЦМБ ім. Л. Толстого, дає можливість талановитій молоді проявити себе у сфері ІТ-технологій. Спеціалісти ІТ-центру спільно з відділом містобудування та архітектури Шосткинської міськради для Музею П. Куліша, який функціонує на базі бібліотеки, розробили одну з перших в Україні 3D-кімнату. Готуючись до 200-річчя від дня народження цього видатного діяча, фахівці ІТ-центру працюють над розробленням тематичної відеолокації. Це відео транслюватиметься в кімнаті «змішаної реальності».

Бібліотечні працівники прагнуть бути корисними і цікавими місцевому населенню, стають відкри-

тшими, пропонують користувачам нові послуги, генерують нові ідеї, залучають різні вікові категорії до співпраці.

У більшості бібліотек проводиться змістовна соціокультурна робота, бібліотечні працівники активно відгукуються на всі події в житті країни, області, громади, тісно співпрацюють з органами влади, закладами культури та освіти, громадськими організаціями, місцевими краєзнавцями, письменниками та ін. У межах третього раунду проєкту ПУЛЬС у Березівській ОТГ було змодельовано розвиток громади «Я – староста». Чотири команди із сіл Береза, Іваценкове, Слоут і Шевченкове на чолі зі «старостами» представляли і захищали свої програми. І суперники, і громадськість були дуже вимогливими, а випробування – корисними та цікавими. Непростим було й практичне завдання, коли на прийом до «старости» зі своїми проблемами «завітали» багатодітна мама, вчитель фізкультури, бабуся, лікар. Найбільшу зацікавленість викликала програма «Старости 2020», адже частина присутніх братиме участь у майбутніх місцевих виборах.

Старшокласники міської школи № 1 у Троянецькій міській публічній бібліотеці зіграли в онлайн-ігру «Моя громада». Хлопцям і дівчатам було цікаво й корисно відчувати себе в ролі голови ОТГ, аби зрозуміти, що всі рішення – прості чи складні – мають наслідки, впливають на безпеку, бюджет, рейтинг, регіональну співпрацю. Гра «Моя громада» допомогла дізнатися про повноваження голови ОТГ, деякі законодавчі нюанси, зрозуміти, які питання є нині стратегічними для громади.

У межах проєкту ПУЛЬС Грунська центральна бібліотека одержала подарунок-виграш – гру «Антикорупційна мафія», в яку зіграли старшокласники місцевої школи.

Майже чотири години тривав інтенсивний діалог влади і громадськості в межах зазначеного проєкту в Троянецькій ПБ: у невимушеній атмосфері, за чашкою кави очільник громади Ю. Бова вів відверту розмову із троянчанками. Наболілі питання обговорювалися з лікарями, освітянами, членами громадських організацій «Молоді», «Родинне коло Троянеччини», «Центр громадської безпеки», ОСББ «Троянчанка», представниками Кам'янського та Зарічненського старостинських округів. У заході також узяла участь координатор проєкту ПУЛЬС Т. Демет'єва.

Працівники бібліотек ОТГ активно сприяють втіленню загальнодержавних та місцевих програм. Проводиться значна робота із вшанування земляків, які брали участь у подіях на сході України. Це і виготовлення стендів «Вони жили Україною», «Вами пишеться наше село», і проведення уроків мужності, і волонтерська діяльність.

Краєзнавча експедиція «Туристичні перлини рідного краю» пройшла в Грунській ПБ та Літературно-меморіальному музеї Остапа Вишні. Студенти Охтирського коледжу з викладачами та директором Охтирського краєзнавчого музею Л. Міщенко ознайомилися з історією с. Грунь, його легендами та пам'ятними місцями. З цікавістю слухали гості вірші

й пісні місцевих авторів про наш край та іскрометний «вишневий» гумор.

Яскрава виставка робіт народних майстрів, креативна фотозона від працівників Сонячненської сільської бібліотеки Чернечинської ОТГ зацікавили відвідувачів театралізованого свята – Дня села Сонячне «Я виріс тут, і край мені цей дорогий».

«Кава-брейк по-корисному» – таку назву мав захід у Верхньосироватській сільській бібліотеці, що поєднав у собі краєзнавчі читання, презентацію нових надходжень до книжкового фонду, кава-паузу та інтелектуальну гру, під час якої діти успішно впорались із завданнями, розгадавши кросворд, присвячений історії с. Залізник. Вони розкрили вміст таємничої чорної скриньки, в якій виявилось насіння цикорію, яке учасники заходу відразу висіяли в підготовлений працівниками бібліотеки ящик на честь земляка Б. Золотницького. Цей захід мав на меті популяризацію місцевої історії, адже поміщик Золотницький на початку ХХ ст. утримував у сусідньому селі Залізник двокласну школу, винокурний та цегельний заводи, здавав свої землі в оренду, зокрема й під вирощування цикорію. Крім того, організатори заходу перед Зеленими святами в с. Залізник заклали грядку цикорію, щоб уже наступного літа туристів радувала нова фотозона блакитних квітів та земляки й усі гості змогли відчути себе причетними до історичної спадщини громади. Також бібліотекарі подали с. Залізник на конкурс «Неймовірні села України», бо історія цього населеного пункту таки неймовірна, і діти в цьому переконалися.

На відзначення Дня Європи, який цьогогоріч прохив під гаслом «Відкривай Європу поруч!», бібліотекарі запросили всіх у фотоекспедицію в с. Залізник. Бібліотека організувала фотопохід у новий парк, до пам'яток природи – дерева із парку видатного просвітника, поета, колекціонера О. Паліцина, а також до озера Журавлиного.

Кириківська громада відзначила День селища «Моє селище, моя родина – то все єдина Україна». Для дітей у місцевій публічній бібліотеці відбувся конкурс на кращий малюнок «Громада очима дітей». Молодь узяла участь у краєзнавчому квесті «Моя Кириківка». Учасники гри відгадували старовинні назви вулиць, знаходили їх та відповідали на різноманітні запитання. Переможці отримали цінні подарунки: мультиварку, електроміксер, навушники і т. ін.

Бібліотекарі – перші помічники для громади села, активно працюють із населенням, знають його потреби. Вони достойно представляють свої заклади в органах місцевого самоврядування. Так, завідувач Кириківської публічної бібліотеки Т. Мулявка є членом виконавчого комітету селищної ради, депутатом обрана бібліотекар Іванівської сільської бібліотеки цієї ОТГ Т. Велитченко, депутатами сільських рад є також працівники Малобрицької та Новоселицької сільських бібліотек Верхньосироватської ОТГ Г. Курбатова та Н. Лиманська.

Крім того, багато бібліотечних працівників беруть активну участь у художній самодіяльності, пишуть вірші, займаються рукоділлям. Приміром,

директор КЗ «Зноб-Новгородська публічна бібліотека» О. Тітенко на безкоштовній основі в місцевому будинку культури веде танцювальний гурток. А завідувачка Грунської публічної бібліотеки Т. Сокол стала володаркою почесної відзнаки в номінації «Професіонал бібліотечної справи» обласної культурно-мистецької акції «Мистецькі сходи».

Великий авторитет у с. Верхня Сироватка Сумського району має бібліотекар Ю. Єгорова. Вона поповнює фонд бібліотеки, використовуючи будь-які можливості. Завдяки участі в різних акціях та розіграшах упродовж останніх років Верхньосироватська сільська бібліотека отримала понад 200 нових книжок. Для популяризації своїх послуг працівники бібліотечних закладів використовують засоби масової інформації, сайти і блоги ОТГ, власні сайти та блоги, а також *Facebook*. Сторінки в цій соціальній мережі – «Піар-офіс публічних бібліотек Сумщини» та «Прес-клуб бібліотекарів Сумщини» – інформують про те, чим живуть бібліотеки області сьогодні, які новітні послуги пропонують жителям і як співпрацюють із громадами.

Бібліотечні працівники ОТГ області відвідують семінарські заняття, що їх проводять районні бібліотеки, де обмінюються здобутками з колегами, ознайомлюються з новими методами і формами роботи, дізнаються про інновації, що стосуються покращення діяльності бібліотек.

Працівники Сумської ОУНБ переорієнтували науково-методичну діяльність на надання допомоги передусім бібліотекарям ОТГ. Працює школа професійної майстерності з питань бібліотечного обслуговування в умовах децентралізації. Цьогогоріч проведено тренінг «Впровадження електронної системи звітності в практику роботи бібліотек ОТГ», практикум спеціалістів відділів культури та працівників бібліотек ОТГ «Підтримка просування реформи місцевого самоврядування через інформаційні майданчики у Сумській області», семінар для керівників закладів «Бібліотеки Сумщини в світлі інноваційних змін». На колегію управління культури Сумської обласної державної адміністрації підготовлено питання «Про роботу бібліотечних закладів області в умовах децентралізації». Аналіз «Бібліотеки Сумщини в умовах об'єднаних територіальних громад» розкрив діяльність бібліотек області в умовах децентралізації, перспективи розвитку, проблеми, які постали перед бібліотечними закладами у новостворених громадах.

Непрості реалії сьогодення змушують публічні бібліотеки ОТГ швидко вдосконалюватися й розвиватися відповідно до потреб користувачів.

Хотілось би, щоб у бозі Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого «Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади», котрий створений як відкрита і проста платформа для обміну досвідом та сприяння якісним змінам у діяльності бібліотек, висвітлювалися досягнення не лише Тростянецької публічної бібліотеки, а й інших книгозбірень ОТГ Сумщини, адже в нашій області багато історій успіхів бібліотек спроможних громад.